

בינ"ו עמ"י עש"ו

קונטרס

מגיד דבריו ליעקב

תניינא

שיחות מוסר על סדר פרשיות השבוע

כולל

דברי חיזוק והתעוררות

בענייני עבודת ה'

נסדר ונערך משיחות מוסר

שנאמרו במקהלות על ידי

הגאון הגדול

רבי יעקב חיים סופר שליט"א

ראש ישיבת 'כף החיים'

בצירוף חידו"ת על הפרשה

פרשת נח

ירושלים עיה"ק תובכ"א

תש"פ לפ"ק

שיחות מוסר אלו הנדפסים כאן בס"ד, נסדרו ונערכו מתוך קלטות של שיחות מוסר שנמסרו בשנת תשמ"ו בירושלים ת"ו. ואם שגיתי, איתי תלין משוגתי. ובקשתינו שטוחה לפני המעיינים הי"ו, כי כל שגגה וטעות יתלו בחסרון דעת העורך, ואנא יעמידוני על טעותי.

בסוף החוברת מצורף מאמרים על פרשת השבוע, ממאמרי רבינו שליט"א על התורה כת"י, אשר רובם רואים אור לראשונה כאן בס"ד.

ניתן להצטרף לרשימת התפוצה

במייל: 8542164@gmail.com

ניתן להשיג את החוברות

בנקודות המכירה

של י. בלוי בבתי הכנסת

©

כל הזכויות שמורות

אין לצלם להעתיק לשכפל וכל כיו"ב,

בלא רשות מפורשת בכתב מהמחבר

הערות והארות תיקונים יתקבלו בשמחה,

ובעז"ה יתוקנו במהדורה הבאה

להערות והארות

ניתן לפנות בשעות בין הסדרים

לפלאפון מספר 0548-542-164

פרשת נח

מפתח העניינים

עלינו ללמוד להזהר ממה שקלקלו בו אנשי דור המבול / חטא דור המבול
השפיע גם על הבהמות ועל האדמה / האדם שמתרגל במעשיו הופך את מעשיו
להיות אצלו בטבע / האדם משפיע על כל הסובבים ורואים אותו / מעשי האדם
משפיעים קדושה או טומאה בכל הברואים, כפי מעשיו / מעשי האדם משפיעים
על טבע האדמה עצמה / מונציאות האדמה אפשר ללמוד את מעשי האדם /
האדם יענש גם על מה שהשפיע במעשיו על אחרים / גודל האחריות שיש על
כל אחד ואחד / ההרגל על כל דבר שלטון / חשיבות עשיית סייגים וגדרים
שלא להכשל בגזל / זהירותם של חכמי ישראל מוגזל / לא נחתם גזר דינם של
אנשי דור המבול אלא על הגזל / זהירות גם מסרך של עוון גזל / שימת לב
לפרטים מצויים ושכיחים בעוון גזל / מי ששומר על ממונו בנקיות – יראה
ברכה בעמלו / מעשים מחכמי ישראל כמה נזהרו מסרך גזל בידיהם / הלימוד
הנוגע לנו מאנשי דור המבול

מפתח חידו"ת

- א. בענין מיתת מתושלח הצדיק לא כיפרה על אנשי דורו..... כז
- ב. בענין העורב ששלח נח..... כט
- ג. בענין שני שמות ושם תואר למי הוא מתייחס..... לא

הלימוד בחוברת זו מוקדש לעילוי נשמות

מסעודה בת חסיבה	אליהו מאיר בן סימי	יפה בת עליה
שמעון בן עליה	יוסף בן אסתר	פיבי בת חסיבה
מסעוד בן אסתר	סימי בת חנה	מרגלית בת סימי
תנצב"ה		

ניתן להשיג את החוברות
מתחילת השבוע בשולחנות ההפצה
של י. בלוי בבתי הכנסת

ניתן להקדיש את הוצאות
הדפסת החוברות השבועיות
בפלאפון מספר 0527628840

נשמח מאוד לקבל כל הערה והארה
הוספות ומעויית הדפוס וכיו"ב
ולחוספה לרשימת התפוצה
במייל: 8542164@gmail.com

עָלֵינוּ לְמִוּד לַחֲזֹהֶר מִמּוֹה שֶׁקֶלְקֵלוֹ בּוֹ אֲנִשֵּׁי דוֹר הַמִּבּוּל

נראה היום בעז"ה להתבונן קצת בשני ענינים בפרשה, פרשת נח.

אלה תולדות נח, נח איש צדיק תמים היה בדורותיו את האלהים התהלך נח. ויולד נח שלשה בנים את שם את חם ואת יפת. ותחת הארץ לפני האלהים ותמלא הארץ חמס. וירא אלהים את הארץ והנה נשחתה כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ:

צריך לדעת, כי הקלקול של דורו של נח, היה בכמה מהלכים. והרבה יש לנו ללמוד שח"ו לא יהא חלקנו במעשיהם של אנשי דור המבול, וכמו שנבאר.

ותשחת הארץ מפני האלהים ותמלא הארץ חמס. כאן הפסוק מציין את חטאיהם בעניני גזל. התרגום אומר ותמלא הארץ חמס - "ואתמליאת ארעא חטופין". חוטפין ולוקחין. במדרש מבואר (ב"ר פל"א ה), שהיו לפעמים גונבים וגוזלים אחד מהשני פחות משהו פרוטה. המדרש מספר, שהיה אחד עובר בשוק ורואה את חבירו עומד ומוכר תורמוסין [מין קטניות]. אומר לעצמו, גרגיר אחד או שנים, מה זה בשבילי? לוקח. וכן כולם, כל אחד לוקח שנים שלשה ובסוף לא נשאר כלום.

ויש הרבה כאלו גם היום, עוברים בשוק, לא רוצים לקנות כלום, אבל טועמים מכל דבר קצת. פה קצת גרעינים ושם קצת בוטנים, וזה באמת פחות משהו פרוטה, אבל "ותמלא הארץ חמס". גניבת פחות משהו פרוטה גם היא אסורה, זהו חמס. ובנוסף זה משריש באדם את הענין של גזל וגניבה.

חטא דור המבול השפיע גם על הבחמות ועל האדמה

הגאון בעל בית הלויא, בספרו על התורה כאן, עומד על דברי הכתוב

א. היה רבה של בריסק והיה גאון גדול בדורו, מופלא ומופלג למאוד הן בתורה והן בחסד, מילדותו ממש. כשהיה לומד תורה בתלמוד תורה, אמו היתה

"ותשחת הארץ לפני האלהים... וירא אלהים את הארץ והנה נשחתה כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ", ודרשו רבותינו (ב"ר פכ"ח, ה) שלא רק בני האדם התקלקלו, אלא כל הארץ כולה, אפילו הבהמות. וכלשונם "הכלב היה הולך אצל הזאב והתרנגול היה מהלך אצל הטווס, הדא הוא דכתיב כי השחית כל בשר, השחית כל אדם אין כתיב כאן אלא כי השחית כל בשר". ולא רק הבהמות נשחתו אלא אפילו הארץ עצמה התקלקלה, כמו שממשיך שם המדרש שהיו זורעין חיטין ומגדלת עדשים. אפילו האדמה שמגדלת תמיד את מה שזורעין בה, שינתה את מציאותה וגידלה גידולים משונים. היות והאנשים עזבו את מינם

נוהגת לתת לו איזה לחמניה או עוגה שיהיה לו מה לאכול שם במהלך יום תלמודו. אבל כבר אז, כשהוא היה רק בן ארבע או חמש, לרוב חסידותו כשהיה רואה אלו ילדים עניים שאין להם גם את זה, היה מחלק כל מה שקיבל. וכך היה נוהג לעשות דבר יום ביומו, והיה אומר כשאבוא לבית אשלים את סעודתי.

עד שנודע הדבר להוריו ואמרה לו אמו בני, הן אני נתתי לך את האוכל כדי שיהיה לך לאכול וכח ללמוד, ואיך זה תתן אותו לאחרים. תפס הילד את ציציתיו ואמר לאמו, אמא, אני נשבע לך בציציות האלו, שבשעה שאני נותן לחברי את הפת ואני רואה כיצד הוא אוכל, אני עצמי נהיה שבע מזה. זה אמר כבר בתור ילד בן ארבע חמש.

וכך היה עד יומו האחרון. יכלה הזמן וסיפורים עליו לא יכלו. יש הרבה מה לספר עליו על חסידותו וצדקתו. סיפר בנו רבי חיים מברסק שהיה עד ראייה לדבר. יום אחד ישב הבית הלוי ולמד עמו, עם רבי חיים בנו, ונכנס קצב עז פנים והחל לצעוק מדוע כבודו הטריף לי את הבהמה, וביזה וקילל אותו. הרב פניו היו כבושות בספר ולא ענה לו כלום, ואמר בלחש כל כמה רגעים, מחול לך מחול לך מחול לך. והקצב ממשיך וצועק ומבזה אותו מקלל ומגדף כל מה שיכול, ועדיין הרב שפתותיו מלחשות מחול לך מחול לך מחול לך. אחר כך בא הרב לצאת והוא יוצא אתו יחד, והבן שומע כיצד האיש השפל הזה מבזה את אביו שהיה מגאוני הדורות ממש במילות גנאי המבוזות ביותר שיש, והרב הולך אתו ולוחש מחול לך מחול לך.

והשחיתו את דרכם, גם האדמה קלקלה. כל הבריאה שינתה את דרכה ואת המהלך שהקב"ה הטביע בה.

וכאן יש מקום לשאול, כיצד קרה דבר כזה שכל הבריאה כולה התקלקלה ושינתה את דרכה וטבעה שטבע בה הקב"ה, ומפני מה האדמה התקלקלה, והלא ודאי היא לא חטאה.

האדם שמתרגל במעשיו חופך את מעשיו לחיות אצלו בטבע מבאר הבית הלוי, הענין, דכמו שהאדם פועל בעצמו על ידי הרגלו במעשיו הרעים ועושה בעצמו טבע שני להיות טבעו משתוקק ונמשך לעשות במעשיו הקודמים. ידוע שאמרו הקדמונים, רבינו המאירי בספר חיבור התשובה (מאמר א' פ"ג) ומסילת ישרים (פרק י"ט) ועוד,

אמנם כבר אמרה הגמרא (ברכות יט.) 'שאני צורבא מרבנן דקודשא בריך הוא תבע ביקריה'. הקב"ה הוא תבע את כבודו של הבית הלוי. למחרת בבוקר הלך הקצב לבחור ולקנות בהמה מהעדר לצורך השחיטה, השתולל הפר והרגו במקום. סיפרו את זה לבית הלוי, שנהרג אותו קצב שאמש ביזהו בקללה נמרצת, החויר כסיד והחל לבכות. החל אומר, אולי אני אשם בכך שנהרג, שהקפדתי עליו. שמא ואולי אילו הייתי מעביר על מדותי ומוחל לו לא היה נהרג. אמר לו בנו רבי חיים, אבא, הן הייתי נוכח אתמול וראיתי כיצד מחלת לו ולא הקפדת עליו. אבל הבית הלוי חקר ודרש מבנו אולי רק היה נדמה לך שמחלתי ויש לך אומדנא כזו, אבל באמת כן הקפדתי. אמר לו רבי חיים, שמעתי אותך אומר בפה מלא כיצד אתה מוחל לו שוב ושוב. וגם אז, לאחר שנתברר לו מבנו רבי חיים ששמע אותו אומר בפה שמוחל לו, לא נחה דעתו, וישב עליו שבעה כאילו היה אביו. והיה בכל שנה ושנה באותו יום שמת הקצב יושב בתענית ולומד משניות והיה יושב ובוכה על הקצב שנהרג. שמא ואולי יש גרמא וגרמא שמחמתו נהרג. ובזמנינו, הרי אם מישוהו היה מגיע ומבזה את חבירו, היה בידים הורג אותו, ולא היה מניח לאחרים, כי מצוה בו יותר מבשלוחו... אבל כך היה נראה הגאון החסיד הבית הלוי, אדם שכל כולו קודש קדשים.

שההרגל נעשה טבע שני. ואמרו ההרגל על כל דבר שלטון (רבינו יונה ז"ל בשערי תשובה ש"ב אות ל', ובביאורו לספר משלי בהרבה מקומות). יש אדם שמצד טבעו ואופי לידתו הוא אדם טוב. אבל כיון שנמשך למעשים מזגניים ועושה מעשים רעים בדרך קבע, סוף דבר שזה נחקק אצלו ונעשה לו כמו טבע. ואפילו שבשכלו הוא מבין שדרכו כסל למו, והמעשים שהוא עושה מביאים אותו לשאול תחתיות, הוא אומר שאיננו מסוגל לפרוש. לפי שההרגל על כל דבר שלטון.

וזה נכון הן לתורה ומעשים טובים שאדם מתרגל במהלך של קדושה, וזה דבר טוב מאד, כמו שאמרו במדרש על דוד המלך שרגליו קנו הרגל ללכת לבית המדרש כמו שכתוב חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך, ואמרו רבותינו (ויק"ר לה, א) שהיו רואים את דוד המלך הולך והיו שואלים אותו לאן הולך, ואמר 'לדוך פלן' [לעשות סידורים..] ומצאו אותו בבית המדרש. לכן אומר 'חשבתי דרכי', חשבתי ללכת לפה או לשם, אבל 'ואשיבה רגלי אל עדותיך', מצאתי עצמי בבית המדרש. כי רגליו התרגלו והתחנכו במהלך של קדושה, במסלול של מהבית לבית המדרש ומשם לבית וחזור. לכן אמרו (ויק"ר כ, א) כל הרואה דוד נזכר לתלמודו, כי כשרואים את דוד המלך בכזו מציאות, הרי ודאי שזה משפיע על האדם.

האדם יכול להרגיל את עצמו לתורה ולמצוות, ולקנות את הרגליו להיות טבועים בנפשו כמו בטבע. סיפרתי על הגאון מהרש"ם מברעזאן שהרגיל את גופו לתורה ומצוות. הרגיל עצמו לישון בלילה רק ג' שעות. כיצד עשה זאת? סיפרו, שהרגיל עצמו לשבת וללמוד כל הזמן, ואם הגוף היה רוצה לישון והיה מרגיש כיצד גוברת עליו העייפות, היה קושר שני חבלים לתקרה ומשלשל אותם עד שולחנו שם היה קושר אותם לפאות ראשו, ואז אם היה נשטמ ראשו על הספר מיד היו מושכים אותו החבלים והיה נייער ושב לתלמודו.

ב. ואמנם צריך לדעת, שאמנם כל אחד יכול להרגיל עצמו לתורה ומצוות, אבל כל אחד צריך לדעת את כוחותיו ואת יכולותיו ולפעול לפיהן. יש אחד שאם

זו היא רגילות דקדושה. אדם שהתרגל לתורה ולשקידה, או התרגל לחסד כמו שאמרו 'פתוח תפתח את ידך', אם "פתוח" – תתן ותפזר דרך קבע צדקה לעניים, אז ממילא "תפתח", היד שלך מאליה תהיה פתוחה לצדקה וחסד, מחמת ההרגל. וזה טוב מאוד.

אבל אפשר גם להתרגל לדברים רעים ח"ו. כמו שאמרנו, אדם יכול לומר שהוא יודע שמה שהוא עושה זה לא טוב, אבל הוא אומר אני כבר לא יכול להתנתק, אני כבר רגיל... כמו שאומר הבית הלוי: וגם אם בשכלו מכיר כי לא טובים הם וכמו שאמר הכתוב לא יתנום מעלליהם לשוב, דגם אם בשכלו רוצה לשוב, עם כל זה מעלליהם הקודמים אינם מניחים אותו לשוב כי הם השרישו בגופו טבע שניה להרע.

האדם משפיע על כל הסובבים ורואים אותו

ומוסיף הבית הלוי, דע, שחוץ ממה שבכל מעשה אתה מרגיל את עצמך בדבר, בין לטוב ובין למוטב. עוד תדע, שהפעולות האלו משרישים את המהות של מה שאתה עושה בכל העולם כולו. כל העולם הגשמי מקבל השפעה ומושרש בו הטבע ממה שאתה עושה. אין צריך לומר שאם אדם חוטא בפרהסיא קבל עם ועדה בזה ודאי גורם לאחרים שילמדו ממנו, כל אחד רואה ומושפע, והאיסור אצלו נקלש. אדם שרואה מעשה לא טוב שהרבה עשים אותו, מצטננת גם אצלו החרדה והיראה מהדבר.

יקשור את ראשו כמו המהרש"ם, אזי כשישמט ראשו לישון לא רק שלא יתעורר, אלא עוד יוריד את כל התקרה עליו... כל אחד צריך להכיר את מקומו.

כשהתחתן המהרש"ם בזיווג שני [אחר שאשתו הרבנית נפטרה] היה תנאי כתובה שלא שמענו עליו מעולם. חמיו כתב בכתובה שהתחייב החתן דן לישון כל יום שעה אחת בצהריים, בכדי שיהיה לו כח... החתים אותו על זה. היום מחתימים על דברים אחרים...

שמעתי מאחד הגדולים ששאל פעם יהודי ירא שמים בתכלית, אני רואה אותך הולך בדרך בשבת, וכאשר אתה רואה אוטובוס נוסע ח"ו אתה צועק 'שבת' 'שבת' בחרדה גדולה. מפני מה אתה צועק, הלא לא ראיתי שאף אחד נעצר מנסיעתו בגללך. השיבו, אני לא צועק בשביל הנהג שיפסיק מנסיעתו, הוא כבר רשע מחלל שבת בפרהסיא. אבל אני צועק בשבילי, שאני לא אתקרב. כאשר אני רואה אחד ועוד אחד ועוד אחד נוסע, זה יכול לקרר אותי גם. כדי שאני אשאר חרד וירא מכבודה של השבת לכך אני זועק.

ויש בזה גם גדר של חילול השם. כאשר אדם עושה מעשה שלא ייעשה, ויש מי שרואים אותו ויכולים ללמוד ממנו, יש בזה חילול השם, כמו שאמר רבי יוחנן (יומא פו). **'היכי דמי חילול ה' כגון אנא דמסגינא ד' אמות בלא תורה ובלי תפילין'**. ארבע אמות - שתי מטר! אבל כיון שהציבור לא יראה אותו בשניות ספורות אלו עוסק בתורה, מניח תפילין, זה נכנס בגדר חילול ה'. ומבאר שם רש"י, למה בכלל רבי יוחנן יש לו הוה אמינא לילך בלי תורה ותפילין ד' אמות 'כגון אנא דמסגינא - ואין הכל יודעין שנחלשתי בגרסתי'. יש לו טעם שאינו יכול לילך בלי תורה ותפילין, הוא חלש, ועם כל זה אסור לו. כי אנשים יאמרו שאם רבי יוחנן הולך ד' אמות בלא תורה ובלי תפילין אז אנחנו יכולים לילך בכלל בלי תורה ותפילין, וזהו חילול ה'.

מעשי האדם משפיעים קדושה או טומאה בכל הברואים, כפי מעשיו **חטא** שנעשה בפרהסיא ודאי מזיק ומשריש רע בכל הברואים. אבל מוסיף הבית הלוי, **אפילו אם חוטא בצנעא בינו לבין עצמו**, החדר נעול ואין שם אחד בלעדיו. מכל מקום על ידי המשכו אחר איזו תאוה הוא מגביר כחה של תאוה זו עד שמשריש זה בטבע של כל הברואים כולם ובהעולם כולו להיות טבעם נמשך לזה יותר ממה שהיה מקודם. כי כן ייסד מלכו של עולם, בשעה שברא וחקק את טבעי הבריאה, שהטביע טבע לכל בריותיו להיות טבעם משתנה ונמשך אחר מעשי האדם והרגליו,

וכפי רוב עשיית האדם כן ישתנה טבע של כולם. של כל הבריאה. אם מעט ואם הרבה.

מעשי האדם משפיעים על טבע האדמה עצמה

ומחדש הבית הלוי, חידוש נפלא יותר. דע, כי נכון מה שאמרנו כי כפי פעולותיו של האדם כך הוא משריש ומטביע את הטבע הזה בלב כל הבריאה כולה, אך לא לבד בבריות החיים, בבעלי חיים יש השפעה זו, שאם נמשך אחר תאוה מוסיימת יום אחר יום ההרגל על כל דבר שלטון. לא רק אלו, אלא בטבע כל הבריאה ממש. כי גם בדוממים נעשה טבע חדש הגורמים להשוכן בתוכם להיות להם נטיה לזה. גם העפר, המים, ושאר הדוממים, גם הם קונים את הטבע של התאוה הזו. וכל מי שגר במקום הזה, או שותה את המים האלו, זה עצמו גורם לו שתהיה לו נטיה לתאוות הללו. וכמו שאמר הכתוב ותבואו ותטמאו את ארצי, ומפרש הבית הלוי שהוא כפשוטו, הארץ, המקום, היישוב העפר והאדמה, נטמאו. על ידי מעשיהם המכוערים טמאו את גוף הארץ והשרישו בה טומאה ותאוה.

וענין זה שגם בדומם ובאדמה יכול להיות השפעה על האנשים הגרים בה, מבואר בדברי הגמרא. כי טבע המדינות חלוקים גם כן כל מדינה ומדינה יכול להיות שתשפיע באופן שונה על המתגוררים בה. הגמרא אומרת (קדושין מט:) שיש מקומות ששכיח בהם כישוף, ויש מקומות שיש בהם טבע של גניבה, ויש מקומות עם השפעה של גסות, ויש מקומות שיש בהם תאוות אחרות. גם מצאנו בגמרא (סנהדרין קב.) שאמרו שיש מקומות ששכיחי פורענות, כמו העיר שכם. שבשכם מכרו את יוסף, ושם היה מעשה דינה בת יעקב, ושם היתה חלוקת המלכות של שלמה שהלך רחבעם בנו וקרעוהו מהמלוכה. ואמרו בגמרא (מכות י.) 'בשכם שכיחי רוצחים', וגם בגלעד היה מצוי רציחה. ומפרשים הרמב"ן בחומש במדבר (ל"ה י"ד) המהר"ל (שם) ועוד, מה הביאו לכך שבשכם וגלעד יש הרבה רוצחים? - כי טבע המקום לגדל רוצחים. המקום מושפע ומשפיע.

הוא מה שאומר הבית הלוי, שטבע המדינות חלוק זה מזה, ובמעשי האדם הוא משפיע טומאה למקום עצמו. וממשיך וכותב, וענין זה הגם שאיננו יכולים להשיגו בשכל למרות שאיננו יכולים לראות את זה, מכל מקום כל אדם יוכל להרגישו בחוש ממש בבואו לאיזה מדינה אחרת חדשה שהיא פרוצה באיזו פרט מן הפרטים ימצא גם בעצמו איזו נטיה והמשכה לזה הפרט יותר ממה שהיה לו כשהיה במדינה אחרת.

המשגיח רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל, אחרי שעבר עם ישיבת מיר משנחאי לאמריקה, אמר לתלמידיו אחרי יום יומים, אני מרגיש במדינה זו שהיא ארץ אוכלת יושביה, כולם יש להם משיכה גדולה לכסף וזהב, ואני חש כיצד זה משפיע גם עלי. משל למה הדבר דומה, לאחד שמסתובב בתוך יקב, שבו מכינים יינות וכדומה. אפילו שלא שותה שם כלום, אבל בגלל כל הריח והאדים הוא מתחיל להרגיש שיכור. האי לא שתה כלום? -נכון, אבל עצם השהות במקום הזה משפיעה עליו. לכן אמר רבי יחזקאל, הגם שאנחנו לא מתעסקים במשא ובמתן, מכל מקום עצם השהות במקום כזה, האדים הרעילים של התאווה לכסף ועשירות ייכנסו בנו, ואין לנו תקנה להתמודד מול הדבר הזה אם לא שנתמודד ונלחם בנטיה הזו שלא תכנס בנו, ולכן מוכרחים אנו להתחנך ולהרגיל את עצמנו כנגד זה בנתינת צדקה כפלים ממה שהיינו רגילים קודם לכן. וכל אחד ואחד היה לו שם שקית גדולה של כסף והיה נותן כל העת כסף לתוכה. כדי שיהיה זה לעומת זה, כנגד התאווה לכסף שתכנס בהם, כך ירגילו עצמם לבזבז ממונם לצדקה [כך סיפר לי תלמיד שלו שהיה שם בעצמו].

כיוצא בזה סיפרו על רבי אלחנן וסרמן זצ"ל, שכשנסע לארה"ב בשביל עסקי הישיבה שלו, התארח בבית של אחד הנכבדים. כשהגיע אצלו, אמר לו אני יודע שאצלכם כאן מקילים בחלב גויים, כי מחמת הקושי להשיג חלב ישראל סומכים על כמה קולות, ואני איני רוצה להקל, לכן אני מבקש ממך שכל זמן שאהיה אצלך בביתך, אל תשקה אותי בחלב. שמע בעל הבית, והסכים. למחרת בבוקר כשקם רבי אלחנן

בא בעל הבית והביא לו כוס חלב. אמר לו רבי אלחנן, הן רק לפני כמה שעות דברנו על זה שלא תביא לי חלב, והסכמנו. אמר לו בעל הבית בתמימות וברצינות, כסח לפי תומו, כן, אבל חשבתי שאחרי לילה באמריקה כבר השתנית. זה שלא תשתה בחלב דברנו אמש, אבל אחרי שהיית פה לילה ונשמט את האויר של אמריקה, אמרתי בטח כבר תסכים לשתות חלב..

הוא שאומר הבית הלוי, אם אדם רואה שיש מדינות ומקומות שיש בהם פרצה או תאווה לדבר מה, עם הזמן יראה שגם הוא מרגיש אצלו שזה חודר אצלו. המקום משפיע. יש מושג כזה של 'ותטמאו את ארצי'. הארץ נהיית טמאה וכל מי שבא לשם מושפע ממנה.

ממציאות האדמה אפשר ללמוד את מעשי האדם

עוד כותב הבית הלוי, זה כוונת הפסוק בסוף חבקוק (ב, יא), אבן מקיר תזעק, וכפים מעץ יעננה, ואמרו רבותינו במסכת תענית (דף יא.), אבני ביתו של אדם וקורות ביתו של אדם מעידין בו בשעת דינו, ולכאורה זה כמליצה בעלמא, וכי קיר יכול לענות, אבן יכולה לדבר? אבל לפי היסוד האמור מתבאר, שבאמת הוא כפשוטו ממש, כי מכל פרטי מעשיו של האדם בתוך ביתו, נעשה שינוי גם בעץ וגם בכותל וגם בקיר. נעשה שינוי. רק אנחנו בעינים החומריות שלנו אנחנו לא יכולים לראות איך זה משתנה. אדם שעשה חילול שבת ח"ו, הוא לא רואה שינוי שנעשה בקיר. אבל תדע, שלעתיד לבוא, על ידי הקיר נוכל לראות את כל מעשי האדם.

ולפי זה נוכל להבין איך נעשה כזה קלקול גדול שכל הבריאה כולה השתנתה, כמו שאמרו שאפילו הבהמה השתנתה, האדמה התקלקלה. וכן היה בדור המבול שהגבירו כל כך התאוה להזדקק לשאנים מינם עד שנעשה כן בטבע ונתחדש זה הטבע גם להבהמה לעשות כן, דור המבול מחמת שהשקיעו עצמם בתאוות המגונות הללו, נעשה כן

טבע להם, ולאחר מכן הטבע הזה התפשט והשתרש והתחדש גם להיות זה הטבע לבהמה. וזהו שאמר הכתוב וירא אלהים את הארץ והנה נשחתה כי טבע הארץ בעצם נשחת. גוף האדמה, גוף הארץ עצמה, נשחת. וממילא השחית כל בשר את דרכו.

וכך אמרו בזהר (ח"א דס"ב ע"א) "ותשחת הארץ אי בני נשא חטאן ארעא במאי בני האדם חטאו ועל כן דין הוא שייענשו, אך הארץ במה חטאה ועל מה בא עונשה? אמר ליה השיב רבי שמעון לשואל בגין דכתיב כי השחית כל בשר את דרכו וזה השפיע גם על הארץ עצמה שאף היא נטמאה כמה דאיתמר כגוונא דא כמו שמצינו כיוצא בזה שכתוב ותטמא הארץ ואפקוד עוונה עליה כו' ורואים שיש מושג שהארץ עצמה נטמאת, אלא עיקרא דארעא בני נשא אינון והסיבה לכך שהארץ נטמאת בחטאי האדם כי האדם הוא עיקר מטרת הבריאה ולפי מעשיו מוכרעת הנהגת כל הבריאה כולה וטבעה.

האדם ייענש גם על מה שהשפיע במעשיו על אחרים

וזה מה שאומר התנא באבות (פ"ג מ"א ופ"ד מ"ב), 'ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון'. וכבר עמדו על זה רבותינו, מהו הכפילות של דין וחשבון. הרי אין אפילו אות אחת בדברי רבותינו לשוא, ואפילו מקדימת תיבה אחת לחברתה אנו יכולים ללמוד, ומהי כפילות זו של 'דין' ו'חשבון'?

ג. בשם הגר"א מובא שדין זה על עצם החטא והעוון, אדם ישב ודיבר לשון הרע, יש עונש על זה. עבר על כמה לאוין, כמו שפירט החפץ חיים. אבל יש גם חשבון, מדוע בזמן הזה שדברת לשון הרע, לא ניצלת את הזמן היקר הזה לתורה ולמצוות, לחסד ולגמילות חסדים. גם על זה האדם נתבע. הרי רק לפני חודש זעקנו 'זכרנו לחיים למענך אלהים חיים', האדם צריך להיות דובר אמת, לנצל את החיים שלו לדברים טובים, 'למענך אלהים חיים', ואין זה ישחית את זמנו לריק.

ומבאר הבית הלוי על פי דרכו, כי מאחר ולמדנו היסוד שלפי מעשינו כך נטבע הטבע בכל הבריאה. אדם שלומד תורה ומקיים מצוות, משריש ומטביע בלב כל הבריאה ובלב כל אדם את המשיכה לעשות טוב, ולהיפך, אדם שהוא רשע וגונב ומשחית ומקלקל הוא מכניס בכל הבריות את התאוה והחשק לעשות את המעשים המגונים הללו. וממילא בשעת המשפט יש לו שני דינים, גם על עצם העוון שהוא חוטא ועל זה מגיע לו עונש. ואחרי זה יש גם דין נוסף. יאמרו לו, לא די במה שקלקלת את עצמך, אלא גם גרמת במעשיך לבריאה כולה שתמשך לדבר. וזהו הכפילות. 'דין' הוא על מה שהאדם עצמו קלקל, ו'חשבון' זה מה שהשריש בבריאה כולה את הטבע הרע הזה. אדם לא נידון רק על הפרט, על עבירות עצמו, אלא הקב"ה שיודע ורואה כמה זה השפיע על הציבור, כמה נכנס הדבר הזה בכולם, גם על זה תובע.

ולכן אומרת הגמרא ביומא (דף פו:) 'גדולה תשובה שבשביל יחיד שעשה תשובה מוחלין לכל העולם כולו', ולכאורה מה הביאור בזה, ומפני מה ימחלו לכל העולם בתשובתו של יחיד? מפרש הבית הלוי, כי כשהוא עושה תשובה הוא מכניס בלב הבריות כולם הרהורי תשובה, וגם כשמוחלין לו מוחלין על כל מה שקלקל בעבר בחטאיו בבריאה כולה, וממילא מוחלין לכל העולם כולו.

גודל האחריות שיש על כל אחד ואחד

אדם ידע, מתחילים שנה חדשה, זמן חדש, צריך לדעת איך פותחים את השנה. פותחים בפרשת נח. דע כמה אחריות מוטלת על

ד. יש הרבה אנשים שהחודש הזה, חודש חשוון, הוא החודש הכי טוב להם. מדוע? - כי אין להם בו שום חג. אין שום מועד. אין להם טרחה, לא צריכים לרוץ לקנות אתרוגים ולא לעשות כפרות. חודש וחצי מנוחת הנפש... אלו אנשים שלא זכו עדיין לטעום בטעמו האמיתי של מצוות וחגים.

כתפיד. אם אתה מתחנך לטוב, אתה משפיע לא רק עליך, אלא כל הבריאה קונה על ידך טבע טוב. ואם אתה מתחנך לרע ח"ו, כל הבריאה כולה מתקלקלת ונטבע בה טבע רע מחמתך.

רבי צדוק הכהן זצ"ל כותב באחד הספרים שלו שברור לו שזה הטעם שנקראת העיר הטמאה פריז בשם הזה, על שם הפסוק (תהלים יז, ד) "ארחות פרייז", שמשם כל הקלקולים לכל הבריאה כולה וכל מיני תאוות מגונות נמשכות משם. כל מיני 'מודות' מגונות ותועבות רעות ומשונות מגיעים משם ומשפיעים על כל האומה. כי כאמור, מקום רע משפיע על כולם.

לכן צריך לשמור על הענין הזה שלא להיות מושפע מהסביבה, מהמקום. ואין דרך להנצל מהדבר הזה אלא בחיזוק היפך המידה המגונה. כגון, אם יש במקום אחד תאוה גדולה למזון, לכסף, אז צריך להגביר בעצמו את הפזרנות לצדקה וחסד כמו שעשה רבינו יחזקאל לוינשטיין זצ"ל.

זה דבר אחד שרצינו להעיר. האדם צריך לדעת את כוחו, שבמעשיו הטובים הוא משפיע על כולם ממש. וכן להיפך ח"ו, במעשים אשר לא ייעשו הוא מרגיל את עצמו והופך את המעשים שלו להיות אצלו כטבע ממש. ועוד צריך לדעת שיש עליו אחריות לא רק על עצמו אלא גם על הכלל, כי במעשיו הוא משריש את אותו הטבע באותו המקום ובכל הבריאה כולה.

ההרגל על כל דבר שלטון

אומרים בשמו של רבי אליהו לאפיאן זצ"ל, שאמר לבאר מה שכתוב "ואל תביאני לידי עבירה", יש אדם שחוטא בדרך מקרה. עכשיו חטא, עוד מעט ישוב, וימשיך הלאה. אבל יש מי שהוא כבר "בידי" עבירה. הוא כבר בידים של העבירה. על ידי שחטא והתרגל בחטא אז הוא כבר לא יכול להתנתק ממנה, העבירה תפסה אותו שבי. כמו שאחד שמעשן אומר, אני מבין שזה מזיק לי לבריאות אבל אני

כבר לא יכול להתנתק. אף הוא, מאחר והתרגל לחטוא הוא בידי העבירה, אין לו שליטה, נעשה לו כמו טבע. ומי שהתרגל לחטוא צריך על זה תפילה מרובה והרבה לימוד מוסר, וכולי האי ואולי.

חשיבות עשיית סייגים וגדרים שלא להכשל בגזל

עוד ענין שחשוב ללמוד מהפרשה, הוא מה שכתוב "ותשחת הארץ מפני האלהים ותמלא הארץ חמס". שמעתי מחכם בן ציון זצ"ל (שליט"א) שאמר בשמו של רבי עזרא עטיה זצ"ל, ראש ישיבת פורת יוסף, דבר נכון ואמיתי. הגמרא אומרת במסכת בבא בתרא (דף קסה). רוב בני אדם בגזל ומיעוטן בעריות. אמר, צא וראה כמה החמירו רבותינו בדבר הזה של עריות. כמה סייגים עשו וכמה גדרים גדרו, 'אל תרבה שיחה עם האשה, ובאשתו אמרו' (אבות פ"א מ"ה). ואפילו שרוב בני האדם אינם נכשלים בדבר הזה ואינם רוצים להכשל בדבר החמור הזה, ונזהרים מזה, עם כל זה עשו הרבה סייגים וגדרים. יש סימן שלם באה"ע על כל הלכות ייחוד מתי מותר ומתי אסור [ועל זה צריך להרעיש כי יש הרבה שאינם יודעים את פרטי הדין, וזו הלכה שכיחה מאוד], וכל זה מחשש שמא אחד מאלף ייכשל.

אמר רבי עזרא עטיה, אם בדבר שמיעוט נכשלים בו, עשו כל כך הרבה סייגים, אם כן בגזל שרוב בני אדם נכשלים בזה ואנשים נפשם מחמדתן סביב כסף וזהב.. כמה סייגים צריך לעשות? - ואנו לא שמענו מעולם שאסור להתייחד עם קופת כספו של חבירו. למה?

עון הגזל מר ונמהר, אם אדם לא משגיח כפי שצריך, בקלי קלות יכול לפול בענינים של גזל. אנשים חושבים גזל זה כמו שכתוב "ויגזול את החנית מידו", עומד ברחובה של עיר עם מכונת יריה וכל מי שעובר לידו צועק לו עצור! תביא את הכסף.. אז אני ב"ה לא מסתובב עם אקדחים. וכי רק זה גזל? - הרי יש כל כך הרבה פרטים ופרטי פרטים שאדם יכול להכשל בגזל. אלפי פרטים שונים. וצריך להזהר בזה בין בכספי ציבור ובין בכספי יחיד. אין לשער ואין לתאר כמה רבותינו היו נוהגים עד קצה האחרון שלא להכשל בגזל.

זחירותם של חכמי ישראל מגזל

המסילת ישרים (פי"א) מביא המעשה הידוע (תענית כג.) באחד התנאים הקדושים, אבא חלקיה, שהיה בדורו זמן של צרה, של עצירת גשמים. זה לא היה כיום שאם יש עצירה גשמים שולחים מטוס שישפוך שם חומר על העננים שירד גשם... באו אצלו חכמי ישראל ואמרו לו, עמך ישראל נתון בצער, ואם אין גשמים אין חיים. והיות ואתה רצוי ואהוב ונחמד לפני הקב"ה עתור בעדנו, התפלל לנו ותושיע את ישראל.

מספרת הגמרא שביקש וירד גשם מיד. אך מאריכה שם הגמרא על ההנהגה של אבא חלקיה עם חכמי ישראל. כתוב שם שבאו ואמרו לו 'שלום אדוננו הרב' ולא השיב לאף אחד. ולכאורה זו פגיעה גדולה שאדם אומר לחבירו שלום והוא לא עונה לו. הגמרא אומרת בברכות (דף ו:) שזה נקרא גזל. גם זה גזל שאף אחד לא חושב עליו.. אם מישוהו אמר לך שלום ולא ענית לו שלום, זה גזל. הגמרא דורשת על זה את הפסוק גזילת העני בבתיכם. בכל אופן, אבא חלקיה לא ענה להם.

אחרי שהתפלל וירדו גשמים, שאלו אותו כבוד הרב, סליחה שאנו שואלים בדבר, אבל תורה היא וללמוד אנו צריכים, מפני מה כשבאנו אליך, משלחת של ת"ח ואמרנו לך שלום לא השבת לנו. ענה להם, וכי מה אעשה? - הרי הייתי שכיר באותו הזמן, הייתי עובד אצל חברי בעבודת האדמה, ולפיכך אין לי רשות להשיב לכם שלום. כל זמני משועבד לפעולה של האדון שלי, כך שלא יכלתי. רואים את הזהירות העצומה של רבותינו בגזל.

לא נחתם גזר דינם של אנשי דור המבול אלא על הגזל

אומר המסילת ישרים, על זה נאמר 'הרי שגול סאה של חיטין גזל מחבירו קילו של חיטה ואפאה ומברך רוצה לברך על החלה או לברך המוציא לחם מן הארץ, אמרו רבותינו אין זה מברך אלא מנאץ דכתיב בוצע ברך נאץ ה'. זה כביכול קללה וגידוף כלפי מעלה, כיון

שעשה את המצוה בעבירה, ועל זה אמרו רבותינו במדרש (ויקרא רבה פ"ל ס"ו) **אוי לו לזה שנעשה סנגורו קטגורו**. ועכשיו בתחילת השנה אנחנו צריכים להתחזק בדבר הזה. הרי הגמרא אומרת (סנהדרין קח.) **'לא נחתם עליהם גזר דינם של אנשי דור המבול עד שפשטו ידיהם בגזל'**. למרות כל הקלקולים והתועבות שעשו, מה שהיה המכה בפטיש שמחמתו כל דור המבול, מליונים מליונים, נמחו ולא נשאר מהם שריד ופליט זולתי נח ומשפחתו, זה היה הגזל. סאה מלאה עוונות, אדם יכול שיהיה לו סל מלא עבירות, מיהו זה שמקטרג בראש? איזה עבירה עומדת ומקטרגת? – גזל, כמו שאמרו במדרש (קהלת רבה ג, י). ויש הרבה עניני גזל. והיצר תמיד מרגיע את האדם אתה לא גולן ח"ו, אתה לא גנב, אתה בסדר, היצר הרע בשינוי השם מתיר לאדם לעשות את כל העבירות שבעולם.

פעם שאלו את אחד הגדולים האם מותר להגזים. אמר להם, אני לא יודע מה זה. הסבירו לו הכוונה שכאשר בן אדם בא ומספר איזה סיפור כיצד אירע, הוא קצת משנה את הפרטים, פה משנה איזה פרט ומוסיף בו, ושם מכפיל איזה פרט אחר. אמר להם הרב, אהה, עכשיו הבנתי. אתם לא שואלים אם מותר להגזים. אתם שואלים אם מותר לשקר... רק אתם עוטים את זה בעטיפה, אומרים זה לא שקר זה הגזמה. ואז מוציאים היתר: בתורה כתוב שאסור להגזים?.. אחר אומר, נכון, בתורה כתוב לא תגנובו, אבל כתוב בתורה שאסור "להשלים ציוד"? או כתוב בתורה שאסור לגנוב, אבל איפה כתוב שאסור לשאול על מנת לא להחזיר?.. יש כאלו שואלים דבר מחבירו, ו'שואל קונה' – נהיה שלו...

אחד מרבותינו הקדמונים כתב, ידידי בני, עדיף לך שתתן דברים לחברך במתנה מאשר לתת בהשאלה. למה? אם נותן דבר בהשאלה לבו בצער, שנתים לא יחזיר או שלוש שנים לא יחזיר? או שמא ארבע.. כל הזמן לבו בצער, מתי יבוא זה ויחזיר. וכשאתה בא לבקש ממנו הוא מסתכל עליך כאילו אתה עבריין מה באת... לפעמים בא אדם שואל, ואומר אל תדאג אני אחזיר, אם לא מקסימום בסוף הנכד שלי יחזיר... אבל אם נותן במתנה, זהו נתתי, אין את הציפיה מתי יחזיר..

זהירות גם מסדר של עוון גזל

איוב מעיד על עצמו (איוב לא, ז) "אם.. בכפי דבק מאום". כותב המסילת ישרים **הבט יופי המושל הזה איוב בא לשבח את עצמו, כי היסורין שקיבל לא הגיעו לו. הקב"ה ייסר אותו יסורין נוראים, הגמרא בחולין (מ"ג א') אומרת מעשה ניסים נעשה לאיוב, שיכל להחזיק מעמד עם כל גודל היסורין ולא יצאה נשמתו. הגמרא בבבא בתרא (ט"ז א') ממשיכה את זה לאחד שרוצה לשבור את החבית והיין שבתוכה לא יישפך, איך אפשר דבר כזה? – אי אפשר, רק על ידי נס. כך היה אצל איוב, שעבר יסורין נוראים, ולא יצאה נשמתו.**

ואמר איוב לרעים שלו שבאו לנחם אותו ולעודד אותו, את כל הצדקות שהוא עושה, כדי להסביר להם שאין היסורין באין עליו מחמת עוונותיו. אחד הדברים שצועק ואומר, שימו לב "אם בכפי דבק מאום". רואים שהענין של בין אדם לחבירו בממון, זה לא רק גזל ממש, אלא זה נדבק, "אם דבק בידי מאום", הוא שאומר איוב, ודאי שלא גזלתי, ודאי שלא לקחתי, אבל אפילו לא נדבק בידי מאום.

וכן יש הרבה עובדות על חכמי ישראל איך היו משגיחים בכל נפשם שלא להכשל בממון. סיפרו על רבינו האריז"ל שפעם ראה את אחד מגדולי המקובלים בצפת, רבי אברהם גלנטי, ואמר לו האר"י דע שעל מצחק רשום שאתה נכשלת בעון גזל. שמע זאת רבי אברהם ומאד חרה לו, יש בידי גזל? הרי הגמרא אומרת (ב"ק קיט.) כל הגוזל פרוטה מחבירו כאילו גזל נשמתו. ואם האר"י ז"ל אמר אז ודאי שזה כך. התחיל מפשפש במעשיו.

היה לרבי אברהם עסק של אריגה, מפעל של אריגה. קרא לכל הפועלים שלו, הניח לפניהם צלחת מלאה מטבעות אמר, תראו, יכול להיות שגזלתי מישהו ועשקתי בשוגג או באונס. כל מי שחושב שמגיע לו משהו, שקפחתי וחסרתי אותו, שיקח. עבר כל אחד ואחד, ואף אחד לא לקח. אדרבה, כולם שבחו שרבי אברהם מאז ומעולם נותן להם מעל ומעבר, הרי גם ככה היתה זהירותו בממון חבירו גדולה מאד.

כך עברו כולם ולא נטלו דבר, עד שבאה אשה זקנה והיא לקחה כמה מטבעות. שאל אותה למה את חושבת שאני גולתי אותך. אמרה לו, כן, דע שאף פעם לא היה נעים לי להגיד לך, אבל אני במלאכת האריגה עושה את הכל בצורה יותר משובחת מכולם, ולכן תמיד אמרתי בליבי שהיה מן הראוי שאקבל בשכרי יותר משאר כל הפועלים, ולכן עכשיו אני נוטלת מה שאני חושבת שאני צריכה לקבל יותר משכרי הקבוע כמו שכר כולם. אמר לה בחפץ לב, קחי כל מה שברצונך.

אחר כך בא לרבינו האר"י, ואמר לו עכשיו נמחק העוון הזה. מי יעלה בדעתו כדבר הזה? זה נחשב גזל? הרי עשינו חוזה, נתתי בדיוק כמו שסיכמנו, אגורה לא פחות. זה גזל? - אבל רואים שהיות ומצד האמת היה מגיע לה יותר בשכרה, אז היה כאן סרך של עוון גזל בידו. (הביא מעשה הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו שו"ת חקקי לב חו"מ ס"ס מ"ג ד"ה ומכאן דקנ"ה ע"ג).

שימת לב לפרטים מצויים ושכיחים בעוון גזל

וזה מצד בעל הבית אבל יש גם גזל מצד הפועלים, כמו שהבאנו המעשה עם אותו תנא, אבא חלקיה. יש אחד מחזיק את עצמו הפועל הכי טוב בעיר, וממילא אומר לעצמו, ודאי בשעת הדחק אפשר לקחת עוד משהו, עוד תוספת, וזה גזל. אחד שכיר אצל מיישהו במשרד, בעבודה, ונוכח שיש לו איזה דוד של סבא שלו שהרבה זמן לא דיבר אותו, ואומר עכשיו זה הזמן. והוא מתקשר אליו בטלפון ומדבר איתו ומאריך איתו שעה שלימה על חשבון בעל הבית, ומצדיק את עצמו זה מנהג העולם.. לפעמים זה נכון, אבל כמה זמן מותר? כמה שעות? כמה ימים? צריך הרבה זהירות בדברים הללו.

או יש אחד שלוקח מה שחסר לו. חסר לו בבית דפים, לוקח מהמשרד. לוקח עפרונות, הכל לוקח משם.. למה? מי התיר? נהגו העולם.. מי התיר? זה בית דין של היצר הרע התיר. אין לזה שום היתר, ושום מקום בהלכה. אתה רוצה, תבקש. אם ירצה בעל הבית יתן, לא ירצה - לא

יתן. אין היתר. והדברים האלה הם שגורמים לאדם הפסד בשתי עולמות, גזל מקטרג בראש, וממילא מושך על עצמו דינים וצרות.

החפץ חיים, מספרים עליו שהיה תקופה שהיה לו חנות, והיה חנווני. הגיע אליו יהודי ואמר לו רציתי להתייעץ אתך, אמר לו בבקשה. אמר לו תראה, אני שוחט כבר הרבה זמן, ולאחרונה התחלתי לחשוב אולי לעזוב את העבודה הזו, משום שיש לי הרבה חששות, אולי אני לא אבדוק את הסכין כמו שצריך, והשחיטה תהיה פסולה, אולי במהלך השחיטה אהיה דורס שאדחוף הסכין יותר מידי, וחושש אני להאכיל את ישראל בנבלות וטריפות. שאל אותו החפץ חיים, נו, ומה כן ברצונך להיות? אמר לו היהודי, כמו הרב, להיות חנווני. מספרים שהחפץ חיים התחיל לצחוק, חנווני? מהעוון הזה של נבילה אתה מפחד, ומהעוון של גניבה וגזילה וריבית ואונאת דברים וממון אתה לא מפחד? להיות חנווני צריך כמעט להיות דיין בחושן משפט.. צריך שהמשקלות יהיו מדויקים, וצריך לדעת כמה מותר לו להוסיף על המסחר שלא תהיה אונאה ועוד ועוד.

אחד אמר לי שיש לי חשבון פשוט. אמר, אם אני רואה שחסר לי כך וכך סחורה בתום יום המסחר ואינני יודע מי לקח, אני פותח את הספר, ואיזה לקוח שיוצא לי, אני מוסיף על החשבון שלו את הפער, מוסיף לו עוד כמה פריטים בקשיש... למה שאני אפסיד? שהוא יפסיד! זה מעשה ששמעתי, והדברים ידועים, יש בזה הרבה חששות.

אדם שכיר זמנו משועבד, כמו שאם אדם גוזל לולב ומנענע בו זה גזל, גם גזל זמן אומר המסילת ישרים, הוא גזל. "ומה גזל חפץ ועושה בו מצוה נעשה סגורו קטגורו אף גזל את הזמן ועושה בו מצוה נעשה קטגורו סגורו ואין הקב"ה חפץ אלא באמונה וכן הוא אומר אמונים נוצר ה'".

מי שישומר על ממונו בנקיות - יראה ברכה בעמלו

אחד שעושה את מסחרו באמונה תמיד תהיה לו ברכה. מסופר

בספרים על רב ידוע שבאו אצלו שני יהודים שותפים ואמרו לו פתחנו עסק חדש ואנחנו רוצים איזה קמיע לברכה והצלחה בעסקים. אמר להם, בבקשה, שבו ואכתוב לכם. הוציא דף ועט וכתב להם ארבע אותיות, א, ב, ג, ד. הסתכלו ותמהו, מה זה? אם היה כותב שם שמות הקודש, מילא, אבל מה זה האותיות האלו א, ב, ג, ד, יש בזה איזה שם קודש?

אמר להם הרב מה אתם לא מבינים, פה כתוב הכל? פשוט. א' פירושו אמונה, אם תקיימו את האות א' ותהיו באמונה אז יהיה לכם את האות ב' – ברכה. ג' פירושו גניבה, אם יהיה לכם גניבה ביניכם יהיה לכם אות ד' – דלות. הדברים בדוקים. ואפילו אם לפי שעה היצר מסמא את עיניו ואומר לו הנה אתה לוקח ולוקח וממונך מתרבה, להווי ידוע אי אפשר להיות פיקח יותר מהקב"ה ותורתנו הקדושה, ואם כתוב שייענש, וכתוב (ירמיהו יז, א) "עושה עושר ולא במשפט בחצי ימיו יעזובנו" אזי ברור שזה יתקיים עד הסוף. וזה הסיבה שהרבה פעמים רואים אדם עשיר גדול ומופלג ופתאום שומעים שהוא בורח לחוצה לארץ והשאיר אחריו חובות עצומים. למה זה? – מהטעם הזה, עושה עושר ולא במשפט - אזי הכל הולך לאיבוד. לכן צריך להזהר עד קצה האחרון בדברים הללו.

מעשים מחכמי ישראל כמה נזכרו מסדר גזל בידיהם

מספרים שרבי זושא היה עני מרוד ואסף גרוש לגרוש בשביל שיוכל לקנות שמלה חדשה לאשתו. אחרי תקופה ארוכה עלה בידו לקבץ די ממון לזה, נגש לאשתו בשמחה ואמר לה הנה יש לך פה עשרה רובלים, לך לתופרת ותתפרי לך שמלה חדשה. וכך היה, הלכה, קנתה בד משובח, ונגשה אותו לתופרת תוך כדי שהיא תופרת שמעה אותה נאנחת אנחה גדולה ומרה, הבינה שיש לה איזה צער ושאלה אותה מה קרה. אמר לה, מה אומר לך, יש לי בת שהגיעה לפרקה, והיא צריכה לחתונה בדיוק שמלה שכזו, אבל אין לי כסף ויכולת לקנות

לה בד יקר כל כך לשמלה. שמעה זאת האשה ואמרה לה קחי את השמלה לבתך. נתנה לה את השמלה.

חזרה לביתה וסיפרה לבעלה רבי זושא את כל המעשה והסבירה מדוע לא הביאה אתה שמלה חדשה. שמע רבי זושא ואמר לה, טוב מאד מה שעשית, שנתת לו. אבל למען השם, אמרי לי, שילמת לה? הרי מגיע לה התשלום של התפירה! אמרה לו מה, לא מספיק שנתתי לה את הבד היקר של השמלה? אמר לה, ודאי שלא, את צריכה ללכת לשלם לה את שכרה על העמל שהשקיעה ותפרה. הרי בשבילך היא תפרה את השמלה. אחרי זה החלטת לתת לה מתנה נפלאה והבאת לה את הבד, אבל את שכרה צריך לתת לו. וכן יש עוד הרבה סיפורים על גדולי ישראל שהשגichו בדברים הללו.

רבי ישראל זצ"ל מספרים עליו שברגעים הכי נעלים שיש, הרגעים שלהם היו מחכים בכליון עינים, רגעי כל נדרי, ראו אותו רץ בערב יום כיפור, רץ ברחובות מסתובב ומבקש. מה מחפש? -חתול. מה יש אז לרבי ישראל לחפש חתול? בשלמא אם היה מחפש תרנגול, מובן, אולי שכח לעשות כפרות... אבל חתול? מה צריך חתול לפני כל נדרי? אמר, אני יש לי בבית הרבה ספרים, וחלקם לא שייכים לי, לקחתי אותם בהשאלה מאחרים. ובמשך כל יום הכיפורים אני נמצא בבית הכנסת, לא אהיה בבית, והבית יישאר ריק, אולי יבואו עכברים ויזיקו את הספרים? לכן מוכרח אני להשיג חתול שישמור על הספרים מפני העכברים, שלא יהיה עוון גזל ביד.

אדם רגיל מן השורה אחרי שקיים בהידור את המצוה לאכול בערב יום כיפור, ואחרי זה הלך טבל ש"י טבילות, מגיע לבית הכנסת לכל נדרי, כולו עסוק סביב קדושה וטהרה, בא לכפר על עוונותיו. אבל רבי ישראל רץ להשיג חתול, ובלבד שלא תהיה מצוה הבאה בעבירה בידו, שלא יהיה לו סרך של גזל עם הספרים השאולים.

בפסוק כתוב (ש"א יג, א) על שאול המלך, בן שנה שאול במלכו. שאלה הגמרא (יומא כב:) וכי בן שנה יכול להיות מלך? אלא הכוונה

כבן שנה לחטא. כמו שילד בן שנה לא עשה עוונות, כך היה שאול מלך ישראל נקי מכל עוון, כבן שנה לחטא. ואף על פי כן, על מה נתבע ונהרגו הוא ובניו? על מעשה נוב בגבעון. בפסוק כתוב (ש"ב כא, א) "ויאמר ה' אל שאול ואל בית הדמים על אשר המית הגבעונים". אבל הגמרא ביבמות (עח:) אומרת, כי לא מצינו שהרג שאול את הגבעונים, אבל מתוך שהרגו את הכהנים בנב והגבעונים לא היתה להם פרנסה, העלה עליו הכתוב כאילו הרגו את הגבעונים. לא רק שלא הרג את הגבעונים, הוא גם לא גזל אותם, ולא נגע בהם ובממונם! אבל כיון שעל ידי גרמא רחוקה נהרגו הכהנים וכתוצאה מהמהלך הזה הפסידו הגבעונים את פרנסתם, זה היה נחשב לו כגזל, והעלה עליו הכתוב כאילו הרג אותם ונטל נשמתם כמו שכתוב בפסוק שהרג את הגבעונים.

ואמר החפץ חיים, התשלום על עוון גזל כולל הכל. גם יקחו ממנו את ממונו, כמו שכתוב בפסוק בחצי ימיו יעזובנו, אבל לא די בזה, אלא אף על כל טיפת צער שנגרמה לאדם שלקחו ממנו את ממונו, גם על זה האדם ייענש, כל דבר יבוא בחשבון.

וכל אחד במה שהוא, החנווני צריך להזהר במרכולתו. פעם אחת גוי שכח בחנותו של החפץ חיים דג מלוח, אחרי ששילם. למחרת ביום השוק השני, כל הגוים שבאו לאותה החנות, נתן להם החפץ חיים דג בחינם, שמא זה הקונה מאתמול ששכח. אדם אחר היה אומר, ברוך השם, משמים זיכו אותי, הרווחתי היום. והיה עושה חשבון שגזל גוי מותר. אבל החפץ חיים ראה את הדברים אחרת.

החפץ חיים אמר לאשתו, אני רוצה שתעשי חשבון מדוקדק כמה אנחנו צריכים להרויח בשבוע לצורך מחייתנו. עשתה חשבון ואמרה לו סך מסוים, חמש רובלים או עשרה, כמה שיצא. אמר לה, טוב מאד. מעתה, בכל שבוע ושבוע, תמכרי בחנות עד שיגיע הפדיון - הרווח הזה. מרגע שתגיעי לרווח הזה, אפילו אם יהיה זה ביום הראשון בשבוע, תסגרי את החנות עד שבוע הבא. למה? - אם היה רווח ביום הראשון, למה שלא ירויח גם ביום השני? - אמר החפץ חיים, לא רק

אני קיים, יש עוד חנוונים בעולם, צריך לדאוג שגם הם ירויחו מה שהם צריכים. זה היה המבט וההראיה של גדול בישראל. לא רק זהירות מגזל, מממון איסור, אלא אפילו דאגה לממון חברו.

הלימוד הנוגע לנו מאנשי דור המבול

זה היה החטא של דור המבול, שלא חשו על ממון חבריהם, ובאו לידי חמס וגניבה, ומה התגלגלו לכל הקלקולים, וזה קטרג. ואנחנו צריכים להתחזק בזה, הן לא מזמן עמדנו ביום כיפור בתפילה ותחנון והרעשנו שמים וארץ, ובתפילת נעילה שהיא העיקרית, כמו שאמרו בגמרא תכלית יום כיפורים - נעילה, ומה עמדנו ואמרנו, אומר החפץ חיים רבותינו תקנו לנו שנאמר "למען נחדל מעושק ידינו", לא מצאו משהו אחר להדגיש, כי אם את ענין הגזל. לכן שאדם ידע להשגיח בדברים הללו, וה' יהא בעזרנו. וננצל מכל מכשול עון, ונזכה כולנו לעובדו בלבב שלם אמן.

חידו"ת פרשת נח

א. בענין מיתת מתושלח הצדיק לא כיפרה על אנשי דורו

בראשית (ד' ו'): "וּנֹחַ בֶּן שֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וְהַמְבֹּל הָיָה מִיָּם עַל הָאָרֶץ, וַיָּבֹא נֹחַ וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ וְנָשֵׁי בָנָיו אִתּוֹ אֵל הַתְּבָה מִפְּנֵי מִי הַמְבֹּל."

וּפִירֵשׁ רַש"י ז"ל: "מִפְּנֵי מִי הַמְבֹּל, אִךְ נֹחַ מִקְטָנִי אִמְנָה הָיָה מֵאֲמִין וַאֲנִי מֵאֲמִין שִׁיבָא הַמְבֹּל וְלֹא נִכְנַס לַתִּיבָה עַד שֶׁדַּחְקוּהוּ הַמַּיִם". וּמִקּוּר הַדְּבָרִים בַּמִּדְרָשׁ בְּרֵאשִׁית רַבָּה שֶׁם (פ"ב ס"ו), וְכֵבֶד הוּוּ בָּהּ טוֹבָא וְנִתְחַבְּטוּ וְנִתְלַבְּטוּ בְּבִיאוֹר הַמֵּאֵמֶר.

וּרְאִיתִי בַּסֵּפֶר הַיָּקָר לִיקוּטֵי יְהוּדָה (פֶּרֶשֶׁת נֹחַ) שֶׁהֵבִיא מִשֵּׁם כ"ק אֲדָמוֹרֵר הַגָּאוֹן בַּעַל אֲמָרֵי אֱמֶת מִגּוֹר זצ"ל שֶׁהִטְעֵם לִפִּי שֶׁנֹּחַ רָאָה שֶׁהַמְבֹּל לֹא בָּא עַד אַחֲרֵי שִׁבְעָה יָמִים מִפְּטִירַת מֵתוֹשֶׁלַח הַצַּדִּיק, וְכַדְפִּירֵשׁ רַש"י שֶׁם (פֶּסוּק ד'): "כִּי לִימִים עוֹד שִׁבְעָה, אֱלֹו שִׁבְעַת יָמֵי אֲבָלוֹ שֶׁל מֵתוֹשֶׁלַח הַצַּדִּיק שֶׁחֵס הַקֶּב"ה עַל כְּבוֹדוֹ וְעַכְבַּת אֶת הַפּוֹרְעָנוֹת" ע"ש, וְחֲשַׁב נֹחַ שֶׁלֹּא יִהְיֶה עוֹד מְבֹל כָּלֵל כִּי מִיתַת צַדִּיקִים מַכְפֶּרֶת, עַד שֶׁרָאָה שֶׁבָּא הַמְבֹּל, וְזֶה נִכְנַס נֹחַ בַּעַל כְּרָחוּ, וְדַפַּח"ח.

אֵלָּא שִׁישׁ לַהֲבִין מִדּוּעַ בְּאֵמֶת לֹא כִּיפְרָה מִיתַת מֵתוֹשֶׁלַח הַצַּדִּיק עַל אוֹתוֹ הַדּוֹר, וְהָאֵן אֵנֶן קִיַּמָּא לָן שְׁמִיתַת צַדִּיקִים מַכְפֶּרֶת עַל אוֹתוֹ הַדּוֹר, כְּאוֹמְרָם בַּמִּסְכָּת מוֹעֵד קָטָן (כ"ח רע"א) וּבִפְיֹרֶשׁ רַש"י שֶׁבַעֲיָן יַעֲקֹב שֵׁם.

אֲמֵנָם יוֹבֵן בַּפְּשִׁטוֹת עִם מָה שֶׁהֵבִיא בְּחִיבּוּרֵי הַנִּכְחֵי לְקָמֶן (סֵפֶר בַּמִּדְבָּר) מִשֵּׁם רַבּוֹתֵינוּ שְׁמִיתַת הַצַּדִּיק מַכְפֶּרֶת רַק עִם הַתְּשׁוּבָה ע"ש, וְהַגָּאוֹן הַגְּדוֹל מוֹפֵת דּוֹרוֹ רַבִּי אֲשֶׁר קוֹבֵו זצ"ל רַבָּה שֶׁל עִיר הַתּוֹרָה שְׁאֵלּוֹנִיקִי בַּסֵּפֶר שׁו"ת שַׁעַר אֲשֶׁר ח"ב (דְּרוֹשׁ כ' דל"ז ע"ד) הָאֵרִיךְ בְּזֶה וְכָתַב: "מִיתַתוֹ שֶׁל צַדִּיק אוֹ יִסּוּרֵי אֵינֶם מַכְפֶּרִים עוֹנוֹת הַדּוֹר, אֵלָּא רַק כְּאֲשֶׁר עוֹשִׂים תְּשׁוּבָה, וְהַתּוֹדוֹת אֶת חַטָּאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ, וּמִתְחַרְטִים עַל כָּל הָעֲבִירוֹת שֶׁעָשׂוּ, אֲבָל אִם עֲדִיין עוֹמְדִים בַּמִּרְדָּם, מַלְבֵּד שְׁאִין לָהֶם כְּפָרָה, גַּם אוֹתָם הַיִּסּוּרִין שֶׁל הַצַּדִּיק מְצִילוֹ מֵהֶם וּמְבִיאֵם עַל הַדּוֹר כּוֹלּוֹ" עַכְתָּ"ד, וּבַסֵּפֶר לְשִׁמוּעַ בַּלְמוּדִים לְמוֹעֵד קָטָן שֵׁם (דס"ג ע"ב) כָּתַב: "מָה בְּגִדֵי כְּהוֹנָה מַכְפֶּרִים בְּשַׁעֲהַ

שעושים בהם העבודה כך מיתת צדיקים מכפרת בשעה שהציבור עושים עבודת שמים ושבים בתשובה", ובספר "ועזר מצריו" ח"ג (ידי רב דק"ו ע"א אות י') הביא: "הגאון רבי שלמה קלוגר ז"ל בספרו קהלת יעקב (ליום הכיפורים דרוש י' תקע"ז) כתב אף דמיתת הצדיקים מכפרת, מכל מקום בעינן תשובה עמה, ואם בוכים על מיתתו ומתחרטין על חטאם אז מתכפר לדור" עיין שם. [וחידוש מפליא מצאתי בהגהות אמרי יושר על מדרש ויקרא רבה (פ"כ ס"ב) שמיתת צדיקים מכפרת גם בלא תשובה ע"ש, ואולי כוונתו כדכתב בספר שער אשר שם (דל"ה ע"ג) שיש לומר דרבי חייא בר אבא במדרש ויקרא שם סובר כרבי דעצמו של יום הכיפורים מכפר אף בלא תשובה, ולדידה מיתת צדיקים כיום הכיפורים דמכפרת בלא תשובה, ועיין].

והרי דור המבול לא עשו תשובה, כדרשתם במדרש בראשית רבה (פל"ב ס"ז): "ויהי לשבעת הימים ומי המבול היו על הארץ, מלמד שתלה להם הקב"ה שבעת ימי אבילות של מתושלח הצדיק כדי שיעשו תשובה, ולא עשו", ולפיכך לא כיפרה עליהם מיתת מתושלח הצדיק וכנ"ל, ודוק היטב. אי נמי הטעם שמיתת מתושלח לא כיפרה על בני דורו הוא כמו שלימדנו הכהן הגדול מאחיו הגאון רבינו מאיר שמחה זצ"ל בספרו משך חכמה ויקרא (ט"ז א') דמיתת הצדיק מכפרת דוקא אם מחשיבו לצדיק, אבל כל שאינו מחשיבו אין מיתתו מכפרת, והבאתי דבריו בחיבורי הנכחי (שם).

ולפי זה מובן היטב, שהרי אנשי דור המבול בזו למתושלח ולא החשיבוהו, וכדכתב רש"י ז"ל בפירושו לספר איוב (כ"ד י"ח): "קל הוא על פני מים, כשהיו הצדיקים מתושלח ונח מוכיחים אותם ואומרים להם שעתיד המבול לבא עליהם היו אומרים קלים אנחנו לשיט על המים ויש לנו גומא ודברים קלים לעשות מהם אניות ולשוט. תקולל חלקתם בארץ לא יפנה דרך כרמים, לא היו מקבלים תוכחה מן הטובים". [ומקור הדברים במסכת סנהדרין (ק"ח א') לפי גירסאות הכתב יד שנה ומתושלח היו מוכיחים לאנשי דורם, עיין יד רמה שם ודקדוקי סופרים שם, ולא זכר ולא הזכיר לדברי רש"י באיוב ע"ש, ועיין בקובץ "אוצרות הסופר" (גליין י"ג דף ס"א) ונתבאר במקומו בס"ד].

ומפורש שאנשי דור המבול לא החשיבו את מתושלח ובוזו לדבריו, באומרם אנחנו נדאג לעצמנו ונקח גורלנו בידינו על ידי אניות וגומא וכו', ואם כן כפרה מנין, ואיך תכפר עליהם מיתת מתושלח הצדיק, ודוק היטב.

ב. בענין העורב ששלח נח

בראשית (ח' ד'): "וישלח את העורב ויצא ויצא ושוב, עד יבשת המים מעל הארץ, וישלח את היונה מאתו לראות הקלו המים מעל פני האדמה".

ופירש רש"י ז"ל: "וישלח את העורב עד יבשת המים, פשוטו כמשמעו, אבל מדרש אגדה מוכן היה העורב לשליחות אחרת, בעצירת גשמים בימי אליהו שנאמר (מלכים י"ז א') והעורבים מביאים לו לחם ובשר".
ובפירוש המיוחס לרא"ש [ואינו לו] שם כתוב: "עד יבושת המים, מדרש שהמתין העורב לבוא עד שליחות אליהו, דכתיב והעורבים מביאין לו לחם ובשר, יבש"ת הוא תשבי כלומר אליהו התשבי".

ורבינו בעל הטורים ז"ל שם כתב: יבושת, בגימטריא נחל כרית, אמר לו הקב"ה אתה מוזמן לשליחות אחרת בימי אליהו, יבשת אותיות תשבי".

מלכים א' (י"ז א'): "ויאמר אליהו התשבי מתשבי גלעד אל אחאב חי ה' אלהי ישראל אשר עמדתי לפניו אם יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דברי, ויהי דבר ה' אליו לאמר, לך מזה ופנית לך קדמה ונסתרת בנחל כרית אשר על פני הירדן, והיה מהנחל תשתה ואת הערבים צויתי לכלכלך שם, וילך ויעש כדבר ה' וילך וישב בנחל כרית אשר על פני הירדן, והערבים מביאים לו לחם ובשר בבקר ולחם ובשר בערב ומן הנחל ישתה".

ובתב הרד"ק ז"ל: "ואת העורבים צויתי, עורבים ממש, והם העופות השחורים, וטעם צויתי ששמתי בלבם להביא לחם ובשר שתי פעמים ביום. ואין לשאול מאין היו מביאין לו כי באמת ממקום כשר היו מביאין לו אחר שברצון האל היו מביאין לו, והרבה כשרים היו בישראל שאומר והשארתי בישראל שבעת אלפים כל הברכים אשר לא כרעו לבעל וכל הפה אשר לא נשק לו, ובדברי רז"ל יש אומרים שהיו מביאין לו משלחנו של אחאב, ויש אומרים משלחנו של יהושפט. ויש מפרשים העורבים סוחרים כמו עורבי מערבך (יחזקאל כ"ז ט'), והנה הכתוב אומר ונסתרת שלא ידעך אדם שם שהרי ראינו כי אחאב היה מחפש אחריו כמו שאמר אם יש גוי וממלכה וגו', ואולי הסוחרים ההם היו מסתירים אותו" ע"כ, ועיין חולין (ה' א').

וראיתי דבר פלא בספר פענח רזא כתב יד [הנדפס בספר אהל דוד ששון ח"ב דף אלף קכ"ב ע"א]: "רבינו אברהם הנביא שאל לאלהיו פירושו, ואמר לו והעורבים טעות סופר הוא הר' קודם הב', אך דינו לכתוב והעורבים, כלומר אותם העורבים". [ומי הוא רבי אברהם הנביא - נעלם ממני, ועיין בספר אוצר הגדולים ח"ז (מערכת נ' אות ט' דר"ג ע"ב) ודוק].

ובדאי מה שכתב "טעות סופר" אינו כפשטו ח"ו וזה דבר שאי אפשר לאמרו, אלא כוונתו שכמו שמצינו חילוף אותיות כשב והכוונה כבש, ושלמה והכוונה שמלה ועוד, מה שנקרא "שיכול אותיות", ועיין לקמיה, כך גם כאן תיבת והעורבים כאילו כתוב והעורבים וז"ב, והשוה לדעת היש מפרשים שהביא הרד"ק שם, ולדברי האמורא רב אידי בחולין שם ודוק.

ולתועלת המעיינים ראיתי לקבוע כאן הערה בענין זה של חילוף אותיות בתיבה אחת [והנקרא שיכול אותיות] לקוחה מקונטרס "כללי תורה" דילן, השי"ת יהיה בעוזי להוציאו לאורה עם שאר חידו"ת אכ"ר. **בראשית** (י"א ח'): "ויפץ ה' אתם משם על פני כל הארץ ויחדלו לבנת העיר, על כן קרא שמה בבל כי שם בלל ה' שפת כל הארץ ומשם הפיצם ה' על פני כל הארץ".

ודרשו רז"ל במדרש בראשית רבה (פ"ל ס"י): "רבנן אמרי אין ויפץ אלא ויצף, הציף עליהן הים", ופירש במתנות כהונה שם: "דרש ויפץ ה' כמן ויצף, כמו כשב כבש", וכן פירשו שאר מפרשי המדרש שם.

והיא מידה ממדות שהתורה נדרשת הנקראת "מוקדם שהוא מאוחר בענין", כמבואר בברייתא דל"ב מידות דרבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי (מידה ל"א דף פ"ט), ובפירוש נתיבות עולם על המדרש הנ"ל (דצ"ב רע"ד) כתב: "מצינו מדת מוקדם שהוא מאוחר בענין בתיבה אחת, כמו כבש כשב, זעוה זועה, נגזרתי נגזרתי, ועיין [לרמח"ל ז"ל] בספר לשון לימודים (לימוד י") "עכ"ל.

ורבותינו הראשונים נ"ע השתמשו הרבה במידה זו לבאר מקראות התנ"ך, כמבואר אצלנו במקומו, ורק אציין לדברי הרד"ק ז"ל בספר

השרשים שלו (ערך עול), ובפירושו ליהושע (כ"ד ל'), ושמואל ב' (כ' י"ד), ומלכים א' (י' י"א), וישעיה (ל"ז ל', ול"ח י"א), וירמיה (כ"ד ט', ול"ד י"ז), ויחזקאל (מ' ט"ו) והושע (ו' ט') ועוד. [ובפירוש המיוחס לראב"ע ז"ל משלי (כ"ח י"ז) כתוב: "אדם עשוק בדם, כמו עושק, וכן אגור כמו אגור, וכן השדודה כמו השודדה, וכן השכוני כמו השוכן", ונתברר שפירוש זה אינו לרבי אברהם ן' עזרא ז"ל אלא הוא לרבי משה קמחי ז"ל אחיו ורבו של הרד"ק ז"ל, עיין לרח"ם בספר אור החיים (דף ס"ט) ובספר שרי האלף ח"א (משלי דף קל"א) ובמקומו הבאתי עוד ראיות לזה ואכמ"ל].

גם בספר תורה תמימה האריך בזה, כמו שתראה לו בראשית י"ד אות ד' ע"ש, ושם כ"א אות ט"ז, ושמות כ"א אות ע', וויקרא ט"ז אות י"ט, ובמדבר י"א אות כ"ח, ושם כ"ה אות ל"ב, ודברים כ"ה אות ר"ד ע"ש, וקהלת א' אות ל"ב, וז' אות ג' ושם אות ל"ז ע"ש, ושם ט' אות ז', וי' אות נ"ט, ושיר השירים א' אות קל"ח, וד' אות צ"ה, וז' אות י"ג, ואיכה א' אות קי"ז ע"ש.

ובאריכות גדולה מאוד כתב גם בספרו מקור ברוך ח"א במבוא (פרק ה' דק"ג ע"ב) ואילך עש"ב, וכן בספרו תוספת ברכה דברים (ל"ב ב' דף רמ"ט), ותוספת ברכה שיר השירים (ה' י"ג דף רע"ג) ועוד עש"ב.

וכבר רבינו הגדול הרא"ם ז"ל על פירוש רש"י בראשית (א' ח') לימדנו וכתב: "כשם שאין מוקדם ומאוחר בפסוקים, כך אין מוקדם ומאוחר באותיות", ועיין בכל הנסמך בספר פרדס יוסף שם ואכמ"ל.

ג. בענין שני שמות ושם תואר למי הוא מתייחס

שבט תשל"ז.

בראשית (י' י"א): "מן הארץ ההיא יצא אשור, ויבן את נינוה, ואת רחובות עיר, ואת כלח, ואת רסן, בין נינוה ובין כלח, היא העיר הגדולה".

יומא (י' א'): "היא העיר הגדולה, איני יודע אם נינוה העיר הגדולה, אם רסן העיר הגדולה, כשהוא אומר [בספר יונה] ונינוה היתה עיר גדולה" לאלהים מהלך שלשת ימים, הוי אומר נינוה היא העיר הגדולה,

וכן הוא במדרש בראשית רבה (פ"ז ס"ח), והובא בפירוש רש"י לתורה שם. [ועיין שם בפירוש ראב"ע ז"ל לתורה ודוק היטב].

ומבואר דרז"ל הסתפקו אם התאר "העיר הגדולה" קאי על רסן או על נינוה, ולמדו סתום מן המפורש, ממקרא דספר יונה דשם תיארו את נינוה כעיר "גדולה" לאלהים, ומכאן דמה שנאמר בבראשית היא העיר הגדולה קאי על נינוה ועיין תוספות יומא שם.

ועוד שם בספר בראשית (י' כ"א): "ולשם יולד גם הוא אבי כל בני עבר, אחי יפת הגדול", ועיין בפירוש רש"י ז"ל שם.

ורבינו הגדול הרמב"ן ז"ל בביאורו לתורה שם כתב: "והנראה אלי שיהיה "הגדול" תואר לשם, לומר שהוא האח הגדול של יפת, כי חם קטן מכלם, ואם הקדים אותו, וכן בכל מקום תואר למדובר בו, כגון ישעיהו בן אמוץ הנביא (מ"ב כ' א'), חנניה בן עזור הנביא (ירמיה כ"ח א'), לחובב בן רעואל המדיני חותן משה (במדבר י' כ"ט) עכ"ל. [אליבא דהרמב"ן ז"ל שם הגדול שבאחים ויפת אחריו וחם הקטן, ועיין סנהדרין (ס"ט ב') שאמרו ששם קטן מכולם היה]. [עיין לקמן בהוספות בסוף המאמר].

הרי שרבינו הגדול הרמב"ן ז"ל מלמדנו כלל גדול "שבכל מקום התואר למדובר בו", וכדוהוכיח מקראי טובא, ומינה נמי יש ללמוד לשטר שכתוב בו יוסף בן שמעון נר"ו דעל יוסף קאי כי "בכל מקום התואר למדובר בו" ודוק.

אלא שלפי זה יש להבין מדוע רז"ל ביומא שם גבי "העיר הגדולה" הסתפקו אם על רסן קאי או על נינוה, ולפי כללו הגדול דהרמב"ן ז"ל כי "בכל מקום התואר למדובר בו", היה להם לפשוט ספיקם מינה וביה, ובלא להזדקק למקראות ממקומות אחרים, ועיין.

ובס"ד עוד מצאתי לרבינו הגדול הרמב"ן ז"ל בדרשתו לספר קהלת (דף קע"ט) שכה כתב: "דברי קהלת בן דוד מלך ישראל, הכתוב הזה אמרו קהלת, וכל המפרשים ורבותינו אומרים שהוא שלמה, ועל כרחנו נאמר כן, לפי שכתוב כאן דברי קהלת בן דוד מלך ישראל, ולדוד לא היה בן מולך על ישראל זולתי שלמה, כי "מלך ישראל" לקהלת הוא חוזר, וכגון ישעיה בן אמוץ הנביא (מלכים ב' כ' א'), וכן איש פלוני בן איש פלוני עד" (גיטין פ"ז ב') עכ"ל.

ומתבאר באר היטב דכל שיש שני שמות, ובסוף יש תואר, הרי הוא מתייחס לשם הראשון, כההיא "דברי קהלת בן דוד מלך ישראל", שהתואר מלך ישראל על שלמה קאי וכדהכריח הרמב"ן ז"ל, ומינה תלמד נמי לההיא דיוסף בן שמעון נר"ו, דנר"ו קאי על יוסף ודוק. ובנוסף התפילה דעל הנסים דחנוכה דתקנו לנו רבותינו בית חשמונאים ע"ה אומרים: "בימי מתתיה בן יוחנן כהן גדול חשמונאי ובניו כשעמדה מלכות יון הרשעה" וכו'.

וראיתי לרשב"ץ ז"ל בספר תשובותיו ח"ג (ס"ס קל"ה ד"ה בעניני דכ"ג סע"א) בויכוחו עם חכם אחד בעניני הכהנים הגדולים שהיו בזמן בית שני, ואותו חכם העיר לו על שהשמיט כמה כהנים גדולים, והרשב"ץ ז"ל השיבו וכתב לו: "ומתתיה בן יוחנן כהן גדול בעל הנסים הוא נזכר, ואמרתיו אולי תואר כהן גדול הוא ליוחנן אביו" ועוד עיין שם. [ועיין בזה בסיפור "עבודת ישראל" בביאורו לעל הנסים ע"ש, ומדברי הרשב"ץ ז"ל כאן מתבאר דגרס על הנסים כנוסחתנו ולא כנוסח המחודש "ו"על הנסים, וכמו שהעלנו להלכה בחיבורי חוקי רצונך ח"ב (סימן ח') עיין שם דברים נכונים ומצודקים בס"ד].

ויש לי להבין דברי הרשב"ץ ז"ל בתרתי, חדא שלפי מה שהוכיח הרמב"ן ז"ל שכל שכתובים שני שמות התאר מתייחס לראשון כי "בכל מקום התואר למדובר בו" וכנ"ל, ומינה נמי דהתואר "כהן גדול" קאי על מתתיה ולא על יוחנן, וכההיא דיהושע בן יהוצדק "כהן גדול" דהתואר כהן גדול קאי על יהושע וכדכתב הש"ך ז"ל, ולא ידעתי מדוע הרשב"ץ ז"ל לא זכר דברי הרמב"ן ז"ל הללו אחר שהוא רגיל טובא טובא במשנת הרמב"ן ז"ל כידוע לרגיל בחיבורי הרשב"ץ ז"ל וצ"ב.

ותו לכאורה תלמוד ערוך הוא במגילה (י"א א'): "במתניתא תנא לא מאסתים בימי כשדים, שהעמדתי להם דניאל חנניה מישאל ועזריה, ולא געלתים בימי יוונים שהעמדתי להם שמעון הצדיק, וחשמונאי ובניו, ומתתיה כהן גדול, לכלותם בימי המן שהעמדתי להם מרדכי ואסתר" וכו'.

הרי שאמרו מפורש שמתתיה הוא היה כהן גדול, ולא יוחנן, ומה הסתפק רבינו הרשב"ץ ז"ל, ומכאן גם ראייה ברורה לשיטת הרמב"ן ז"ל ש"בכל מקום התואר למדובר בו", וצ"ע.

ואחר שהיה ברור בעיני שלא יתכן כגון דא שתלמוד ערוך יעלם אף לרגע קט מעיני קדשם של רבותינו הראשונים ז"ל שהיו שלמים ומושכלים בכל חכמה, וכמו שהארכתי למאד במעלת רבותינו הראשונים כמלאכים בחיבורי ברית יעקב (קונטרס ראשונים כמלאכים), ובשאר חיבוריי במקומות הרבה.

ובמיוחד ובמסויים לא ניתן להאמר כן על הרשב"ץ ז"ל שהוא רב קדמון גדול מאד, והוא גדול המורים מרבנן קמאי" וכל רז לא אניס ליה, ועיין בחיבורי ברית יעקב (דף מ"ח) שהארכתי מפי סופרים וספרים בעוזז נפלאות תורת רבינו הרשב"ץ ז"ל, ועיין בזה גם בחיבורי תפארת יצחק (דף ק"א), ובחיבורי כרם יעקב (דף רל"א), ובחיבורי ציון יעקב (דף ל"ח), וצרף לכאן.

והאמת אומר דבענייני עצם דברי התלמוד בההיא דמגילה לא הבנתי, דמאי האי דקאמר חשמונאי ובניו, ותו חזר ואמר ומתתיה כהן גדול, דמתבאר מזה דחשמונאי ובניו בפני עצמו, ומתתיה כהן גדול בפני עצמו ושאיין מתתיה בכל החשמונאים, וזה פלא.

ועוד יוצא לנו שהיה מאן דהוא דמכונה חשמונאי ובניו ולא אדע מיהו, ובנוסח על הנסים רק אמרינן בימי "יוחנן בן מתתיה כהן גדול חשמונאי ובניו", ומשמע דכולהו אחד ולא שיש לנו שני אישים חשמונאי ובניו, ומתתיה כהן גדול כדיוצא מההיא דמגילה, וצ"ב.

ובאשר עיינתי בספר היקר דקדוקי סופרים למגילה שם (דכ"א ע"ב אות ב') נתפשטו הקמטים, כי ראיתי שהביא שבכתב יד של התלמוד הגירסה: "שמעון הצדיק ויוחנן בן מתתיה כהן גדול", ועוד יש נוסחאות אחרות עש"ב.

והשתא הכל אתא שפיר ודברי התלמוד עולים בקנה אחד עם נוסח ברכת "על הניסים" וגם דברי רבינו הרשב"ץ ז"ל נכונים, ובדודא הגמור שגם הוא ז"ל גרס בתלמוד שם, יוחנן בן מתתיה כהן גדול, ותראה שצדקו דברות הגאון חיד"א ז"ל ודעימיה שלימדנו דעת אין להקשות מנוסח וגירסאות ספרים שלנו "המלאים שגיאות למאות" על דברות רבותינו הראשונים נ"ע והבאתי דבריו בחיבורי אות יעקב שעל ספר יחי ראובן (דף קי"ח ואילך), ועיין גם בחיבורי בדפוסתקי דאורייתא ח"ב (דף מ"ב), ובחיבורי

שם בצלאל (דף ק"ב) ובאריכות בחיבורי מאמר יעקב (ס"ס כ"ז דף קל"ו) עש"ב.

וגם מכאן תווכח ותראה כמה צדקו דברי הגאון "הגדול ממינסק" ז"ל בספרו יתרון אור על משניות סוכה (פ"א מ"א) שכתב: "באמת בואו ונחזיק טובה לבעל דקדוקי סופרים שהעתיק נוסחאות התלמוד מכתבי יד עתיקים וכמה פעמים האיר עינינו בהעתיקותיו" ע"ש, וכבר הארכתי בחיבורי בתועלת הגדולה שיש בספר היקר "דקדוקי סופרים", ובשבחים ששיבחוהו גדולי הדורות נ"ע, עיין בחיבורי אות יעקב (דף קי"ט), ובחיבורי ברית יעקב (דף רכ"ט), ובחיבורי זרע חיים (דף מ"א), ובחיבורי יחי יוסף (דף ק"ה), ובחיבורי כנסת יעקב (דף ר"ל), עיין שם וצרף לכאן, ועיין גם בספר היקר עלי תמר לירושלמי מעשר שני (פ"ה ה"א דקע"ד ע"א) במעלת ספר דקדוקי סופרים עיין שם.

ועכשיו ראיתי לגאון רבינו יהונתן אייבשיץ ז"ל בספרו אורים ותומים חו"מ (סימן מ"ט ס"ז) שעמד בבמחלוקת מרן ורמ"א ז"ל וראיות הש"ך בענין, וכה כתב שם (אורים אות כ"ג): "הש"ך הביא ראיה מיהושע בן יהוצדק כהן גדול שלא היה כהן גדול יהוצדק אלא יהושע ע"ש, ולא היה הש"ך צריך [להביא] ראיה מנביאים אלא מן התורה יהושע בן נון משרת משה ולא היה נון משרת משה אלא יהושע, וכן טובא.

אבל באמת יש לחלק בין התוארים [ובין] לענין ברכה ותפילה, כי שם התואר [בשטרות וכיו"ב] כותבים לבסוף, אבל ברכה סומכים לשם אשר עליו מוסבת הברכה, שנודע כי בברכה ובתפילה יש לנו לדבר דבר המבורר ביותר שלא יפול בו ספק כלל, כנודע בספר הזהר ובכל המחברים, ולכן נר"ו או שליט"א שהוא ברכה ותפילה, אילו היה מוסב על שם יוסף היו סומכים לשם יוסף, דלא יהיה משמע על שמעון וברכתו לשוא ולעולם אמרינן גביה לשון מבורר, ולדינא צ"ע להוציא ממון ויכול לומר קים לי כבית יוסף והש"ך עכת"ד.

והמע"יין יראה כי רבותינו הרמב"ן ז"ל והרשב"ץ ז"ל אינם סוברים כחילוק הגאון התומים ז"ל בין ברכה ותפילה ששם יש לסמוך לשם הראשון, מה שאין כן גבי שאר התוארים כ"משרת משה" או "כהן גדול", וכמתבאר בדבריהם.

וגם יש להרגיש מניין לו לרבינו הגאון התומים ז"ל שבנוסח ברכה, כמו נר"ו ושל"ט"א, צריך "לדבר דבר המבורר ביותר שלא יפול בו ספק כלל", שהרי לא מצינו כן בספר הזהר הקדוש אלא גבי תפילה, וכמפורש שם בספר הזהר ח"א (דקס"ט ע"א): "מכאן מאן דצלי צלותיה בעי לפרשא מלוי כדקא יאות", עיין שם.

ומה שהביא בתומים שם כן משם "כל המחברים", לפי שעה נעלם ממני למי כיון כי בעניותי מה שראיתי כעת הוא רק לגבי תפילה ושאלת צרכיו מן שמיא כתבו דבר זה, ולא גבי ברכת החיים, עיין לרבינו ה"ט"ז ז"ל (סימן תקצ"א אות ג') משם הרמ"ק ז"ל, וכן רבינו האר"י ז"ל בשער הכוונות (דרושי ראש השנה דרוש ו'), וכן כתב רבינו הפרי חדש ז"ל (בסימן קי"ט אות א') ע"ש, ועיין בזה בספר אור החיים הקדוש (ר"פ ואתחנן), ולגאון יעב"ץ ז"ל בספר לוח ארש (סימן תי"ד בהערה), ועוד לו שם (סימן תע"ט ס"ג), ובשו"ת חבלים בנעימים ח"ג (או"ח סימן ד') ועוד לו שם ח"ד (או"ח סימן א'), ולגאון המופלא רבי יוסף זכריה שטערן ז"ל בשו"ת זכר יהוסף או"ח (סימן י"ג אות ד'), ולכאורה יש תימה שעם אריכות דבריו שם, לא זכר לדברי רבינו הפרי חדש, ז"ל עיין שם. [והגאון המובהק ז"ל בספר אולם המשפט על שו"ע חושן משפט (בפתח האולם הערה ב') כתב: "ויש לתמוה על שלא הובאו בהלכות תפילה, דברי הזהר הקדוש דבתפילה יש לבאר ולפרט היטב" ע"ש, וק"ק שלא הביא לט"ז והפרי חדש שכבר כתבו כן לגבי תפילה, ואולי כוונתו לרבותינו בעלי השלחן ערוך מרן ורמ"א ז"ל].

ובס"ד מצאתי דבר יקר לגאון המובהק הרד"ל ז"ל בהגהותיו למדרש דברים רבה (ספ"ז ס"א אות כ"ז) והנני להביא כל דבריו המאירים: "רבי אליעזר בנו של רבי שמעון בר יוחאי שאל וכו', הצצתי במדרש שיר השירים רבה (פ"ד ס"ג) במאמר זה ושם הלשון רבי אלעזר בן רבי שמעון, אבל כאן תפשו "בנו של" רבי שמעון בר יוחאי, ומזה הרגשתי ב"ה דקדוק לשון חז"ל בכמה מקומות שתפשו לשון זה, כמו רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי (ברכות ס"ג ב'), רבי חנינא בנו של רבי יוסי הגלילי (ראש השנה ל"ב א'), רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא (ברכות נ"ט א'), רבי ישמעאל בנו של רבי אלעזר בן עזריה יומא (פ"ה א'), הורקנוס בנו של רבי אליעזר בן הורקנוס שבת (קמ"ז א'), וכן שנינו באבות (פ"ב מ"ב) רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא, שהטעם הוא שבכל מקום שנזכר אצל האבא

איזו תואר וכינוי, כמו "הגלילי" או "הנשיא", וכן בכל מקום שמזכיר גם אבי האב, אזי כדי שלא יטעו שהוא שם הכינוי, או שם אבי האב הוא כינוי ושב אל הבן המדובר בו, ולכן כאן בדברים רבה ששנו רבי שמעון בר יוחאי דקדקו להוסיף תיבות "בנו של" כדי להורות שבן יוחאי חוזר על רבי שמעון, ואינו חוזר דרך כינוי על רבי אלעזר, אבל שם בשיר השירים רבה ששנו רק רבי שמעון סתמא, לכן נקטו רבי אלעזר ברבי שמעון, ולא הוצרכו לתיבת "בנו של", ומזה סמך גדול לדינו של מהרי"ל הכתוב באבן העזר (סימן קכ"ט ס"ט) שאם יש כינוי לבן וכתבוהו לבסוף אחר שם האב בדיעבד אינו פסול, כדברי הש"ך בחושן משפט ועיין בחלקת מחוקק ובית שמואל אבן העזר שם, עד כאן דברות הגאון רד"ל ז"ל, ודפח"ח.

אלא שלפי זה לכאורה יש להבין אליבא דהרמב"ן ז"ל ודעימיה דהכינוי קאי על הראשון, אם כן לדידיה לא היו צריכין לומר רבי אליעזר "בנו של" רבי יוסי הגלילי, כי גם אם היו רק אומרים רבי אליעזר בן רבי יוסי הגלילי, היינו יודעים דהתואר "גלילי" קאי על רבי אליעזר, כי "בכל מקום התואר למדובר בו", כנזכר בדבריו, ועיין.

ודע כי יש לי להבין מה ראה רבינו הרמב"ן ז"ל בפירושו לתורה ובדרשתו לקהלת להוכיח מקרא דספר מלכים "ישעיה בן אמוץ הנביא" הנ"ל, שהתואר נביא מתייחס וקאי לישעיה ולא לאמוץ, והרי גם אמוץ נביא היה, וכמפורש במגילה (ט"ו רע"א): "אמר עולא כל מקום ששמו ושם אביו בנביאות בידוע שהוא נביא בן נביא", ולפי זה אחר שכתוב "ישעיה בן אמוץ" מכאן שגם אביו אמוץ נביא היה, וכן כתב להדיא רש"י ז"ל מגילה (י"ד א') ברשימת מ"ח הנביאים שעמדו להן לישראל שאמוץ אבי ישעיה נביא היה, והוא אמר לאמציה למה דרשת אלהי אדום [דברי הימים ב' כ"ה ט"ו] ע"ש.

והרב המהדיר בהערותיו לדרשת הרמב"ן שם הביא דברי הראב"ע ז"ל בפירושו לישעיה (א' א') שכה כתב: "הנה מצאנו בחזון ישעיהו בן אמוץ הנביא (דברי הימים ב' ל"ב ל"ב) והנה יתכן שיהיה "הנביא" שב אל ישעיהו, או שיהיה דבק עם אמוץ, וכאשר מצאנו אל ישעיה הנביא בן אמוץ (מלכים ב' י"ט ב') ידענו כי הוא (ישעיהו) הנביא" עכ"ל.

אבל להאמור דגם אמוץ נביא היה כנ"ל, יש להבין ראייה זו, דאחר ששקולים הם אזי יש לומר ד"נביא" דקרא דדברי הימים קאי על אמוץ, ו"נביא" דקרא דספר מלכים אכן קאי על ישעיה, וצ"ב.

ובאשר דימיתי כן מצאתי בס"ד שאמרו רז"ל במדרש ויקרא רבה (פ"ו ס"ו):
 "כתוב אחד אומר ישעיה בן אמוץ הנביא, וכתוב אחד אומר ישעיה
 הנביא בן אמוץ, שהיה נביא בן נביא" וצ"ב.

ונראה דאף שאמוץ נביא היה וכן"ל, מכל מקום במקרא לא מצינו להדיא
 שנזכר שאמוץ נביא היה ונתנבא, שהרי בספר דברי הימים דלעיל
 רק כתוב: "ויחר אף ה' באמציהו וישלח אליו נביא, ויאמר לו למה דרשת
 את אלהי העם אשר לא הצילו את עמם מידך", אבל לא נזכר במפורש
 שהכוונה לאמוץ, ורק רבותינו ז"ל קבלו שהוא אמוץ כדרשתם במדרש סדר
 עולם (פרק כ'), ועיין.

ובגוף הענין של יוסף בן שמעון נר"ו, על מי קאי נר"ו, אם על יוסף או
 על שמעון גדולי האחרונים ז"ל האריכו בזה, ואציין קצת בס"ד -
 עיין לגאון מהרא"ל צונץ ז"ל בספר גט מקושר (אות י"ט סק"ד די"ב ע"ג),
 ובספר משכנות הרועים (מערכת מ' אות ל'), ולגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל
 בספרו גנזי חיים (מערכת י' אות י"ז), ועוד לו שם (מערכת נ' אות ל"ב), ובספרו
 תנופה חיים דברי הימים ב' (אות י"ז), ובספרו עיני כל חי סנהדרין (מ"ד ב'
 דס"ז ע"ב), ולבנו הגאון רבי אברהם ז"ל בספרו פדה את אברהם (מערכת נ'
 אות ח'), ולגאון המובהק מהרא"י מרודוס ז"ל בספרו בית היין (דרוש ט'
 לפרשת זכור), ובספר דמשק אליעזר חו"מ (שם), ובספר זכרונות אליהו חו"מ
 (מערכת נ' כלל כ"ז), ולמוה"ר הגאון רבינו יוסף חיים זצ"ל בספרו **שלו** שו"ת
 תורה לשמה (סימן של"ז), ובספר גליוני הש"ס יומא (י' א'), וסנהדרין (פ"ה
 ב') ובספרו אתון דאורייתא (סוף כלל כ"ג), ובספר ברכת אהרן ברכות (מאמר
 י"ב אות ג') ועוד ועוד ואכמ"ל.

הוספות

א. עמדנו לעיל בדברי הרמב"ן ז"ל שכתב דשם הוא הגדול שבבני נח,
 ואילו במסכת סנהדרין (ס"ט ב') אמרו ששם הוא הקטן - ומצאתי שכבר
 הרגיש ועמד בזה רבינו החתם סופר ז"ל שם בהגהותיו לחושן משפט (סימן
 מ"ט ס"ז), והרב תורה תמימה ז"ל בראשית (י' י"ח) הביא גם דברי התלמוד
 דסנהדרין וגם דברי הרמב"ן ז"ל בפירושו לתורה, ולא הרגיש בתמיה, ושם
 שקיל זוטרי שהעיר על הרמב"ן ז"ל מטעמי המקרא עיין שם.

ב. גם מה שעמדנו בדברי הרמב"ן ז"ל שהוכיח מדכתיב "ישעיה הנביא בן אמוץ", דהתואר "נביא" קאי על ישעיה, והערנו שהרי מבואר במסכת מגילה (ט"ו רע"א) שגם אמוץ נביא היה, אף בזה הרגיש כבר רבינו החתם סופר ז"ל שם בהגהותיו לחושן משפט ואסיק בצ"ע, והגאון המובהק רבי מרדכי גימפל יפה ז"ל בספרו היקר תכלת מרדכי על פירוש הרמב"ן שם גם כן הרגיש בזה וכה כתב: "עיין בית שמואל אבן העזר (סימן קכ"ט אות י"ח) ועיין מגילה (ט"ו א') נביא בן נביא, ובמדרש ויקרא רבה (פ"ו ס"ו) מפורש כן דהתואר נביא קאי על אמוץ ועיין שו"ת מים חיים אה"ע (סימן נ"ט) "עכ"ל. ובס"ד אני בעניותי כתבתי לעיל לתרץ נכון דברי רבינו הגדול הרמב"ן ז"ל זיע"א.